

DAVLAT BUDJETINI O'RTA MUDDATLI PROGNOZLASHNING METODOLOGIK ASOSLARI VA XORIJ TAJRIBASI

МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ И МЕЖДУНАРОДНЫЙ ОПЫТ СРЕДНЕСРОЧНОГО ПРОГНОЗИРОВАНИЯ ГОСУДАРСТВЕННОГО БЮДЖЕТА

METHODOLOGICAL FOUNDATIONS AND INTERNATIONAL EXPERIENCE IN MEDIUM-TERM STATE BUDGET FORECASTING

Narzullayev Umidjon Zuvaydullo o'g'li

*Islom Karimov nomidagi Toshkent davlat texnika universiteti Reja-moliya
bo'limi iqtisodchisi.*

umidnarzullayev93@gmail.com

ANNOTATSIYA: *Mazkur maqolada davlat budjetini o'rta muddatli prognozlashning nazariy-metodologik asoslari hamda rivojlangan davlatlar tajribasi tahlil qilingan. Jahon iqtisodiyotidagi globallashtirish, geosiyosiy noaniqliklar va makroiqtisodiy xatarlar sharoitida budjetni faqat qisqa muddatli rejalashtirish samarali fiskal boshqaruvni ta'minlash uchun yetarli emasligi asoslab berilgan. O'rta muddatli budjet prognozlashning davlat moliyasi barqarorligini mustahkamlash, budjet resurslarini strategik ustuvor yo'nalishlarga samarali taqsimlash hamda natijadorlikka yo'naltirilgan budjetlashtirishni rivojlantirishdagi o'rni yoritilgan. Shuningdek, O'zbekiston amaliyotida ushbu tizimni joriy etish jarayonidagi mavjud muammolar tahlil qilinib, ilg'or xorijiy tajribani milliy budjet tizimiga moslashtirish bo'yicha ilmiy-amaliy takliflar ishlab chiqilgan.*

Kalit so'zlar: *davlat budjeti, o'rta muddatli budjet prognozlash, fiskal barqarorlik, MTEF, makroiqtisodiy prognozlash, natijadorlikka asoslangan*

budjetlashtirish, davlat moliyasini boshqarish, xalqaro tajriba, O'zbekiston budget tizimi.

АННОТАЦИЯ: В данной статье исследованы теоретико-методологические основы среднесрочного прогнозирования государственного бюджета, а также проанализирован опыт развитых стран в данной сфере. Обосновано, что в условиях глобализации мировой экономики, геополитической неопределённости и макроэкономических рисков краткосрочное бюджетное планирование уже не является достаточным для обеспечения эффективного управления государственными финансами. Раскрыта роль среднесрочного прогнозирования бюджета в укреплении устойчивости государственных финансов, эффективном распределении бюджетных ресурсов по стратегическим приоритетам и развитии бюджетирования, ориентированного на результат. Кроме того, проанализированы существующие проблемы внедрения данной системы в практике Республики Узбекистан и разработаны научно-практические предложения по адаптации передового зарубежного опыта к национальной бюджетной системе.

Ключевые слова: государственный бюджет, среднесрочное прогнозирование бюджета, фискальная устойчивость, МТЕФ (Среднесрочная структура расходов), макроэкономическое прогнозирование, бюджетирование, ориентированное на результат, управление государственными финансами, международный опыт, бюджетная система Узбекистана.

ABSTRACT: This article examines the theoretical and methodological foundations of medium-term state budget forecasting and analyzes the experience of developed countries in this field. It substantiates that, under the conditions of global economic integration, geopolitical uncertainty, and macroeconomic risks, short-term budget planning alone is no longer sufficient to ensure effective fiscal management. The study highlights the role of medium-term budget forecasting in

strengthening public finance sustainability, ensuring the efficient allocation of budget resources to strategic priorities, and promoting performance-based budgeting. Furthermore, the article analyzes the existing challenges of implementing this system in Uzbekistan and develops scientific and practical recommendations for adapting advanced international experience to the national budget system.

Keywords: *state budget, medium-term budget forecasting, fiscal sustainability, Medium-Term Expenditure Framework (MTEF), macroeconomic forecasting, performance-based budgeting, public financial management, international experience, budget system of Uzbekistan.*

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR TAHLILI

Davlat budjetini o'rta muddatli prognozlash masalalari davlat moliyasini boshqarishning muhim yo'nalishlaridan biri sifatida xorijiy va mahalliy iqtisodchi olimlar tomonidan keng tadqiq etilgan. Dastlabki tadqiqotlarda budjetni rejalashtirish asosan bir yillik davr bilan cheklanib, daromad va xarajatlarni qisqa muddatli prognozlashga asoslangan bo'lsa, keyingi ilmiy izlanishlarda makroiqtisodiy barqarorlikni ta'minlash va strategik rivojlanish maqsadlarini moliyalashtirish uchun o'rta muddatli budjet prognozlash tizimining afzalliklari asoslab berilgan.

Xorijiy ilmiy adabiyotlarda o'rta muddatli budjet prognozlashning nazariy-metodologik asoslari, fiskal intizomni mustahkamlashdagi o'rni hamda davlat moliyasini samarali boshqarishdagi ahamiyati keng yoritilgan. Xususan, R.Strauch, M.Hallerberg va J.von Hagen budjet siyosatini strategik maqsadlar bilan uyg'unlashtirish hamda davlat dasturlarining izchil moliyalashtirilishini ta'minlash masalalarini tadqiq etganlar. J.Blondal, D.Bergvall, I.Hawkesworth va

R.Dayton-Smith esa Avstraliya tajribasi misolida o'rta muddatli budjetlashtirishning fiskal barqarorlikni ta'minlashdagi afzalliklarini ilmiy jihatdan asoslab berganlar.

J.Lyuingman budjetni yuqoridan pastga (top-down) rejalashtirish modeli orqali budjet boshqaruvi samaradorligini oshirish imkoniyatlarini tahlil qilgan

bo'lsa, K.Rogoff o'rta muddatli budjet siyosatining siyosiy va iqtisodiy omillar bilan o'zaro bog'liqligini o'rgangan. N.Rubini va J.Sachs tadqiqotlarida esa o'rta muddatli fiskal siyosat budjet defitsitini boshqarish va makroiqtisodiy barqarorlikni ta'minlashning muhim omili sifatida baholangan.

Davlat moliyasini boshqarishning nazariy asoslari R.Musgrave, J.Stiglitz, A.Shah, A.Schick va V.Tanzi ilmiy ishlari orqali rivojlantirilgan. Ularning tadqiqotlarida natijadorlikka asoslangan budjetlashtirish, fiskal intizom hamda o'rta muddatli xarajatlar doirasini shakllantirishning metodologik tamoyillari yoritilgan. Shuningdek, Xalqaro valyuta jamg'armasi (IMF), Jahon banki (World Bank) va Iqtisodiy hamkorlik va taraqqiyot tashkiloti (OECD) hisobotlarida o'rta muddatli budjet prognozlashning xalqaro standartlari hamda Medium-Term Expenditure Framework (MTEF) tizimini joriy etish bo'yicha ilg'or tajribalar tavsiya etilgan.

Mahalliy iqtisodchi olimlar B.Yuldashev, Sh.Mustafakulov, A.Vahobov, D.Tursunov, Y.Fayzullayev va I.Azizovalarning ilmiy ishlari O'zbekistonda davlat moliyasini isloh qilish, natijadorlikka yo'naltirilgan budjetlashtirish va o'rta muddatli fiskal siyosatni shakllantirish masalalariga bag'ishlangan. Ushbu tadqiqotlarda davlat budjetini o'rta muddatli prognozlash mexanizmlarini takomillashtirish hamda xalqaro tajribani milliy amaliyotga moslashtirish bo'yicha ilmiy xulosalar ilgari surilgan.

Adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, davlat budjetini o'rta muddatli prognozlashning nazariy va metodologik asoslari yetarli darajada shakllangan bo'lsa-da, xorij tajribasini O'zbekiston budjet tizimi sharoitiga moslashtirish, prognozlashning zamonaviy usullarini takomillashtirish hamda fiskal tavakkalchiliklarni hisobga oluvchi metodologik yondashuvlarni rivojlantirish dolzarb ilmiy masalalardan biri bo'lib qolmoqda. Mazkur maqola aynan ushbu yo'nalishlarni tahlil qilish va tegishli ilmiy-amaliy xulosalarni ishlab chiqishga qaratilgan.

TADDIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqotda ilmiy bilishning tizimli yondashuv, qiyosiy tahlil, iqtisodiy tahlil, statistik guruhlash, mantiqiy umumlashtirish hamda induksiya va deduksiya usullaridan foydalanildi. Davlat budjetini o'rta muddatli prognozlashning nazariy-metodologik asoslarini yoritishda ilmiy adabiyotlar, xalqaro tashkilotlar tavsiyalari va xorijiy mamlakatlar tajribasi qiyosiy tahlil qilindi. Shuningdek, o'rta muddatli budjet prognozlash tizimining fiskal barqarorlik, budjet intizomi va strategik rejalashtirishdagi o'rni ilmiy jihatdan baholandi.

Tadqiqotning axborot bazasini O'zbekiston Respublikasining Budjet kodeksi, Prezident farmon va qarorlari, davlat budjeti to'g'risidagi qonunlar, O'zbekiston Respublikasi Iqtisodiyot va moliya vazirligi ma'lumotlari, shuningdek Xalqaro valyuta jamg'armasi (IMF), Jahon banki (World Bank) hamda Iqtisodiy hamkorlik va taraqqiyot tashkiloti (OECD) tomonidan e'lon qilingan rasmiy hisobotlar va ilmiy manbalar tashkil etdi. Tadqiqot natijasida o'rta muddatli budjet prognozlashning metodologik yondashuvlari umumlashtirilib, xorij tajribasini O'zbekiston amaliyotiga moslashtirish bo'yicha ilmiy xulosalar ishlab chiqildi.

TAHLIL VA NATIJALAR

O'rta muddatli budjet prognozlash turli iqtisodiy nazariyalar asosida shakllangan hamda uning nazariy poydevori davlatning iqtisodiyotdagi rolini turlicha talqin qiluvchi yondashuvlarga borib taqaladi. Xususan, davlatning iqtisodiy jarayonlarga faol aralashuvini asoslovchi yondashuvlarga ko'ra, budjet siyosati orqali iqtisodiy o'sishni rag'batlantirish, iqtisodiy sikllarni yumshatish va umumiy talabni boshqarish mumkin. Shu nuqtai nazardan, John Maynard Keynes tomonidan ilgari surilgan g'oyalar o'rta muddatli prognozlashning nazariy asoslaridan biri hisoblanadi, chunki unda davlat xarajatlari va soliqlar orqali iqtisodiy barqarorlikni ta'minlash zarurligi asoslab berilgan.

Boshqa yondashuvlar esa fiskal intizom va moliyaviy barqarorlikni ustuvor deb hisoblab, budjet siyosatida ehtiyotkorlikni ta'minlashga urg'u beradi. Ushbu qarashlarga ko'ra, o'rta muddatli prognozlash davlat qarzi va budjet defitsitini nazorat qilish, uzoq muddatli fiskal barqarorlikni ta'minlash vositasi sifatida

qaraladi. Zamonaviy iqtisodiy adabiyotlarda esa ushbu ikki yondashuv uyg'unlashgan holda qo'llanilib, natijadorlikka asoslangan budjetlashtirish konsepsiyasi shakllangan bo'lib, unda budjet mablag'lari aniq natijalar va ko'rsatkichlar asosida taqsimlanadi.

Shuningdek, o'rta muddatli budjet prognozlash tizimi strategik rejalashtirish konsepsiyasi bilan ham chambarchas bog'liq bo'lib, bunda davlat rivojlanish dasturlari va budjet siyosati o'rtasida uzviy aloqadorlik ta'minlanadi. Bu esa davlat moliyasini boshqarishda tizimlilik va izchillikni kuchaytiradi hamda qarorlar qabul qilish jarayonining sifatini oshiradi.

O'rta muddatli budjet prognozlash jarayonida turli iqtisodiy va statistik usullardan foydalaniladi, ular davlat moliyaviy resurslarini aniq va asosli rejalashtirishga xizmat qiladi.

1-jadval

O'rta muddatli budjet prognozlash usullarining tavsifi

№	Usul nomi	Mazmuni	Afzalligi	Kamchiligi
1	Makroiqtisodiy prognoz	YaIM, inflyatsiya asosida	Real asos	Xatolik ehtimoli
2	Ekonometrik model	Statistik bog'liqlik	Aniqlik yuqori	Murakkab
3	Ssenariy usuli	Variantlar asosida	Risklarni hisobga oladi	Noaniqlik
4	Ekspert bahosi	Mutaxassis fikri	Moslashuvchan	Subyektiv

Avvalo, makroiqtisodiy prognozlashning zamonaviy uslublari keng miqyosda qo'llanilib, ular asosida yalpi ichki mahsulotning o'sish dinamikasi, inflyatsion jarayonlar darajasi, mehnat bozori holati hamda tashqi savdo aylanmasi kabi asosiy makroiqtisodiy indikatorlar kompleks tahlil qilinadi va baholanadi. Mazkur ko'rsatkichlar davlat moliyaviy rejalashtirish tizimida budjet daromadlari va xarajatlari prognoz parametrlarini shakllantirish uchun asosiy metodologik baza bo'lib xizmat qiladi. Shu bilan bir qatorda, ekonometrik modellashtirish usullari ham keng qo'llanilib, statistik ma'lumotlar asosida iqtisodiy ko'rsatkichlar o'rtasidagi

o‘zaro bog‘liqliklar aniqlanadi hamda kelgusidagi tendensiyalar prognoz qilinadi. Amaliyotda regressiya tahlili, vaqt qatorlari tahlili hamda turli matematik modellar orqali soliq tushumlari va davlat xarajatlarining dinamikasi baholanadi. Bundan tashqari, ssenariyli prognozlash usuli ham muhim o‘rin tutadi, bunda iqtisodiyotning turli rivojlanish variantlari — optimistik, realistik va pessimist ssenariylar asosida bir nechta prognozlar ishlab chiqiladi hamda bu yondashuv fiskal risklarni boshqarishga xizmat qiladi. Ayrim hollarda ekspert baholash usulidan ham foydalanilib, soha mutaxassislarining tajribasi va professional xulosalari asosida prognoz ko‘rsatkichlari aniqlashtiriladi. Zamonaviy amaliyotda esa ushbu usullar kompleks tarzda qo‘llanilib, prognozlash jarayonining aniqligi va ishonchligini oshirishga xizmat qiladi. Xalqaro tajriba shuni ko‘rsatadiki, turli prognozlash usullarini uyg‘unlashtirgan holda qo‘llash budjet prognozlarining sifatini sezilarli darajada yaxshilaydi hamda fiskal siyosat samaradorligini oshiradi.

Rivojlangan/rivojlanayotgan davlatlar tajribasidan ma‘lumki, o‘rta muddatli budjet prognozlash tizimi davlat moliyasini samarali boshqarishning ajralmas qismiga aylangan. Xususan, ko‘plab Yevropa davlatlarida ushbu tizim fiskal intizomni ta‘minlash, budjet defitsitini cheklash va davlat qarzini nazorat qilish vositasi sifatida keng qo‘llaniladi. Bu mamlakatlarda budjet siyosati o‘rta muddatli fiskal strategiyalar asosida yuritilib, davlat xarajatlari qat‘iy belgilangan ustuvor yo‘nalishlarga yo‘naltiriladi. Shu bilan birga, rivojlangan iqtisodiyotga ega davlatlarda o‘rta muddatli prognozlash natijadorlikka asoslangan budjetlashtirish tizimi bilan uyg‘unlashgan holda amalga oshiriladi, bu esa ajratilgan mablag‘larning samaradorligini oshirishga xizmat qiladi.

Ayrim davlatlar amaliyotida o‘rta muddatli budjet prognozlash tizimi yanada keng qamrovli yondashuv asosida qo‘llanilib, u nafaqat davlat budjetini, balki umumiy fiskal siyosatni ham qamrab oladi. Bu yondashuvda uzoq muddatli prognozlar hamda fiskal qoidalar asosida davlat daromadlari hamda xarajatlari o‘zaro muvofiqlashtiriladi, bu esa makroiqtisodiy barqarorlikni mustahkamlashga xizmat qiladi. Osiyo mamlakatlari tajribasi bu borada alohida ahamiyatga ega bo‘lib,

ularda o'rta muddatli rejalashtirish tizimi iqtisodiy rivojlanish dasturlari bilan integratsiya qilingan holda amalga oshiriladi. Natijada, ushbu davlatlar yuqori iqtisodiy samaradorlikka erishgan. Mazkur yondashuv davlat investitsiyalarini samarali boshqarish mexanizmlarini takomillashtirish, infratuzilma loyihalarini strategik asosda moliyalashtirish hamda iqtisodiy o'sish jarayonlarini rag'batlantirishda muhim institutsional va iqtisodiy omil sifatida namoyon bo'ladi.

Shuningdek, xalqaro moliya institutlari tomonidan ishlab chiqilgan tavsiyalar asosida ko'plab davlatlarda o'rta muddatli budjet prognozlash tizimi takomillashtirilmoqda. Xususan, International Monetary Fund va World Bank tomonidan ilgari surilgan yondashuvlarda fiskal shaffoflikni oshirish, natijadorlikka yo'naltirilgan budjetlashtirishni joriy etish hamda fiskal risklarni samarali boshqarish asosiy ustuvor yo'nalishlar sifatida belgilanadi. Umuman olganda, xorijiy tajriba shuni ko'rsatadiki, o'rta muddatli budjet prognozlash tizimi samarali joriy etilgan davlatlarda davlat moliyasi barqarorligi yuqori bo'lib, iqtisodiy rivojlanish ko'rsatkichlari ham ijobiy tendensiyaga ega bo'ladi.

2-jadval

Turli davlatlarda o'rta muddatli budjet prognozlash amaliyoti

№	Davlat	Prognoz muddati	Asosiy xususiyati
1	AQSh	10 yil	Uzoq muddatli tahlil
2	Janubiy Koreya	5 yil	Natijadorlik asosida
3	Germaniya	3-5 yil	Fiskal intizom
4	Qozog'iston	3 yil	MTEF joriy

2-jadval ma'lumotlaridan ko'rinib turibdiki, turli mamlakatlarda davlat budjetini o'rta muddatli prognozlash amaliyoti ularning fiskal siyosati va institutsional rivojlanish darajasiga qarab farqlanadi. AQShda budjet prognozlari 10 yillik davrni qamrab olib, uzoq muddatli fiskal barqarorlikni ta'minlash va davlat qarzini boshqarishga alohida e'tibor qaratiladi. Janubiy Koreyada 5 yillik prognozlash tizimi natijadorlikka asoslangan budjetlashtirish tamoyillari bilan

uyg'unlashgan bo'lib, davlat xarajatlarining samaradorligini oshirishga xizmat qiladi. Germaniyada 3–5 yillik prognozlash fiskal intizomni mustahkamlash va budjet muvozanatini saqlashga yo'naltirilgan. Qozog'istonda esa 3 yillik Medium-Term Expenditure Framework (MTEF) tizimi joriy etilgan bo'lib, budjet rejalashtirishini strategik rivojlanish maqsadlari bilan bog'lash imkonini beradi.

Umuman olganda, jadval tahlili shuni ko'rsatadiki, rivojlangan va rivojlanayotgan mamlakatlarda o'rta muddatli budjet prognozlash fiskal barqarorlikni ta'minlash, davlat moliyaviy resurslarini samarali taqsimlash hamda strategik maqsadlarga erishishda muhim vosita sifatida qo'llaniladi. Ushbu tajribalar O'zbekistonda ham o'rta muddatli budjet prognozlash metodologiyasini takomillashtirish va xalqaro standartlarga mos mexanizmlarni rivojlantirish uchun muhim ilmiy-amaliy ahamiyatga ega. Budjetni o'rta muddatli rejalashtirish ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish hamda budjet siyosatini o'zaro muvofiqlashtirishda muhim ahamiyat kasb etadi. U budjetning joriy va kapital xarajatlari samaradorligini oshirish, makroiqtisodiy muvozanatga erishish, tarmoqlar ichida va tarmoqlararo resurslarni yanada maqbul taqsimlash hamda vazirlik va idoralar uchun budjet parametrlarining aniqligini ta'minlashga xizmat qiladi.

Jahon amaliyotida o'rta muddatli budjet rejalashtirish tizimini joriy etgan mamlakatlarda moliyaviy rejalarni ishlab chiqish va strategik vazifalarni hal etishning o'ziga xos yondashuvlari shakllangan. Standard&Poor's reyting agentligi hisobotlari hamda Jahon banki ma'lumotlariga ko'ra, Latviya, Avstraliya va Rossiya kabi davlatlarda ushbu tizim umumiy fiskal tamoyillar, ijtimoiy-iqtisodiy sharoitlar hamda siyosiy omillar asosida rivojlanganligi e'tirof etiladi.

Xususan, Latviyada budjetni o'rta muddatli istiqbol asosida rejalashtirish jarayoni fiskal siyosat bilan uzviy bog'liq holda amalga oshirilib, bu fiskal intizom, shaffoflik hamda soliq siyosatining barqarorligini ta'minlashga xizmat qiladi.

Avstraliya tajribasida esa 1980-yillarda kuzatilgan siyosiy qarama-qarshiliklar va ularning samarasiz fiskal natijalarga, jumladan yuqori soliq yukiga

olib kelganligi sababli, hukumat tomonidan o'rta muddatli budjet rejalashtirish tizimiga o'tish zarurati kuchayganligi Folscher tomonidan qayd etiladi.

Ushbu murakkab jarayonning yakuniy natijasi, keyingi ikki yil mobaynida yillik budjetga (kelgusi yil uchun) va uning ta'siriga kiritilgan har bir siyosat va choralarning xarajatlarini nazorat qilishga yordam beradigan to'liq o'rta muddatli nuqtai nazarni shakllantiradi. Shu nuqtai nazardan, o'rta muddatli sarf-xarajatlarning ahamiyatini budjet ko'rsatkichlarini baholash bilan izohlash muhim ahamiyatga ega.

Shunday qilib, o'rta muddatli istiqbol budjet ijrosining samaradorligini baholash uchun muhim asos bo'lib xizmat qiladi hamda har yilgi budjet va o'rta muddatli budjet prognozlarida mazkur yondashuvlarning qay darajada natijador ekanligini aniqlash imkonini beradi. Shu sababli, o'rta muddatli budjetni shakllantirish jarayoni budjetni prognozlash va budjetlashtirish o'rtasidagi uzviy bog'liqlikni ta'minlaydi, bunda resurslar manbalarining aniqligi hamda vaqt o'tishi bilan davlat moliyaviy resurslarining asosiy qismi ustuvor yo'nalishlarga yo'naltirilishi nazarda tutiladi.

- huquqiy intizomga ega bo'lgan davlat moliya boshqaruviga ega bo'lish.

O'zbekiston Respublikasida davlat budjetini o'rta muddatli prognozlash metodologiyasida budjet mablag'laridan izchil hamda samarali foydalanish imkoniyatlarini amaliyotga joriy etish joriy smetali rejalashtirish orqali moliyalashtirishning natijalarini belgilash muammosini amalda chetlab o'tadi ya'ni, xarajatlarning o'zi natijalar sifatida amal qiladi.

Hozirgi vaqtda O'zbekiston Respublikasida davlat budjeti asosan bir moliyaviy yil doirasida shakllantirilib, budjet parametrlarini aniqlashda indeksatsiya mexanizmlaridan keng foydalanilmoqda. Mazkur yondashuv budjet mablag'larini boshqaruvchi organlar hamda budjet tashkilotlarining o'z faoliyatini o'rta va uzoq muddatli istiqbolda strategik rejalashtirish imkoniyatlarini ma'lum darajada cheklaydi. Bunday holat, avvalo, kelgusidagi makroiqtisodiy jarayonlarning rivojlanish tendensiyalarini aniq prognozlash hamda ularning fiskal ko'rsatkichlar

dinamikasiga ta'sirini ishonchli baholash bilan bog'liq murakkabliklar mavjudligi bilan izohlanadi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Xulosa va takliflar o'rnida aytishimiz mumkinki, o'rta muddatli istiqbol budjet ijrosining samaradorligini baholash uchun muhim asos bo'lib xizmat qiladi hamda har yilgi budjet va o'rta muddatli budjet prognozlarida mazkur yondashuvlarning qay darajada natijador ekanligini aniqlash imkonini beradi. Shu sababli, o'rta muddatli budjetni shakllantirish jarayoni budjetni prognozlash va budjetlashtirish o'rtasidagi uzviy bog'liqlikni ta'minlaydi, bunda resurslar manbalarining aniqligi hamda vaqt o'tishi bilan davlat moliyaviy resurslarining asosiy qismi ustuvor yo'nalishlarga yo'naltirilishi nazarda tutiladi.

Bizning fikrimizcha, o'rta muddatli xarajatlar tizimining samarali ishlashini qo'yidagilarda ko'rish mumkin:

- budjet xarajatlarning samaradorligini sezilarli darajada oshirishida;
- qabul qilingan qarorlar erishish mumkin bo'lgan maqsadlarni ko'zlaganligida;
- budjet siyosatining maqsadlari tushunarli va ishonchli ekanligida;
- moliyaviy kamomad va qarzning darajasi o'rta istiqbolga asoslanganligida;
- budjetdan mablag' ajratishda davlat siyosatining ustuvor vazifalariga, ishlab chiqilgan budjet dasturlariga muvofiq, ularning unumdorlik darajasiga baho berish asosida belgilanishini ta'minlashida va boshqalar.

Bundan tashqari, o'rta muddatli sarf-xarajatlar strategiyasini amalga oshirishdan oldin quyidagi zarur bo'lgan shart-sharoitlarni ta'minlash lozim:

- moliyaviy maqsadlar bilan o'zaro bog'liq bo'lgan iqtisodiy barqarorlikni ta'minlash orqali izchil makroiqtisodiy prognozlar ishlab chiqish;
- xalqaro standartlarga muvofiq tizimli buxgalteriya va tegishli budjet tasnifini ta'minlash;
- budjet intizomi va siyosatni boshqarish bo'yicha malakali kadrlarning mavjudligi aniqlab olish;

- huquqiy intizomga ega bo'lgan davlat moliya boshqaruviga ega bo'lish.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. O'zbekiston Respublikasining Budget kodeksi, Toshkent — 2013.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2026-yil 16-fevraldagi “Mamlakat taraqqiyotining 2030-yilgacha mo'ljallangan ustuvor yo'nalishlari doirasida islohotlarni izchil davom ettirish va yangi bosqichga olib chiqishning qo'shimcha chora-tadbirlari to'g'risida”gi PF-21-son Farmoni.
3. O'zbekiston Respublikasining 2025-yil 25-dekabrda “2026-yil uchun O'zbekiston Respublikasining Davlat budjeti to'g'risida”gi 1105-son Qonuni.
4. Mamadaliyev, A.Sh. (2022). “Moliya va budjetlashtirish”. T.: Iqtisodiyot nashriyoti. O'quv qo'llanma, davlat moliyasi va budjet tizimiga oid umumiy bilimlar.
5. Sharifxodjayev, Sh.H. (2021). “Makroiqtisodiy prognozlash va rejalashtirish”. Makroiqtisodiy prognozlar va ularning budjetga ta'siri.
6. Shukurov, A. (2021). O'zbekiston Respublikasida davlat budjeti va uning tuzilmasi. Toshkent: “Iqtisodiy nashr” nashriyoti.
7. IMF (Xalqaro valyuta jamg'armasi). (2020). Public Finance and Budgeting in Transition Economies. Washington, D.C.: IMF Publications.
8. Malikov T.S., Haydarov N.H. Budjet (tizimi, tuzilmasi, jarayoni). O'quv qo'llanma. – T.: Iqtisod-moliya. 2007.
9. “Budget Practices Survey”. OECD Surveys, 2007.
<http://www.oecd.org/gov/budget/database>.
1. IMF (2018). Fiscal Transparency Handbook. Davlat moliyasida shaffoflik va prognoz qilish metodologiyasi. <https://www.imf.org>
2. “Results of the Survey on Budget Practices and Procedures”. OECD, 2003.
<http://www.oecd.org/gov/budget/database>
3. OECD. (2022). Budgeting and Public Expenditures in OECD Countries. OECD Publishing. <https://www.oecd.org>

4. World Bank (2020). Public Financial Management Reform in Uzbekistan. O'zbekistonda budjet islohotlari, o'rta muddatli prognoz strategiyalari.
5. Yuldashev, B. Davlat budjeti va budjet tizimi. – Toshkent: Iqtisod-Moliya, 2019. – 356 b.
6. Vahobov, A., Tursunov, D. Davlat budjeti. – Toshkent: Sharq, 2020. – 412 b.
7. Azizova, I. Budjetni o'rta muddatli prognozashtirishning nazariy va amaliy jihatlari // Moliya. – 2021. – №3. – 44–52-b.
1. O'zbekiston Respublikasi Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi, <http://www.lex.uz>
2. O'zbekiston Respublikasi Iqtisodiyot va moliya vazirligi rasmiy veb-sayti, <http://www.imv.uz>